

Куцька О.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
Академія сухопутних військ*

ПРОПАГАНДИСТСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСТУПУ ТА ПЕРЕБУВАННЯ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЇ АВСТРІЇ НАПРИКІНЦІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дослідження діяльності пропагандистських органів армій, що приймали участь у війнах другої половини минулого століття є вагомим підґрунтям для вдосконалення питань інформаційно-психологічного забезпечення миротворчих операцій та місій сьогодення. Пропонуємо зупинитись на одному із яскравих прикладів Другої світової війни – діяльності радянських спецпропагандистів в ході супроводження бойових дій Червоної Армії на австрійській території в березні-травні 1945 року.

Приступаючи до викладення основного матеріалу варто зазначити, що в ході стрімкого наступу наприкінці 1944 – початку 1945 років війська 3-го і лівого крила 2-го Українського фронту Червоної Армії розгромили основні сили німецької групи армій «Південь» та повністю звільнили від гітлерівців Угорщину і південну частину Чехословаччини. В подальшому їм було наказано перейти в рішучий наступ в загальному напрямку на Відень. Напередодні наступу Воєнна рада 3-го Українського фронту звернулася до своїх військ із закликом: «Ви ідете на Відень не заради якихось завойовницьких цілей. Ви йдете по п'ятах смертельно пораненого звіра, який повзе під вашими ударами у свою барлогу» [1, с. 252; 2].

В результаті поразки німецьких військ під Балатоном обстановка для Німеччини ще більше погіршилася. Резерви були витрачені. Німецьке командування змушене було віддати наказ про перехід до оборони, з тим щоб не допустити просування радянських військ на віденському напрямку. Тут дає про себе знати розчарування у фашизмі серед австрійських військовослужбовців, яке розпочалось вже з втратою Сталінграду та в ході наступних важких поразок німецької армії на радянсько-німецькому фронті. Незадоволення австрійців викликає вже той факт, що їх примусово призивають у німецьку армію. За свідченнями обер-єфрейтора А. Віта: «Австрійцям навіть гірше, ніж іншим в окупованих країнах. У Франції чи Данії не сміли мобілізувати населення, а австрійців мобілізують» [3, с. 15].

Тому й спроби гітлерівців наприкінці 1944 року організувати фолькштурм з австрійського населення здебільшого були безуспішними. Австрійці, яких примусово мобілізували у фолькштурм, ухилялись від явки на збірні пункти та дезертирували із загонів. Батальйони фолькштурму, відправлені на фронт, при зіткненні з частинами Червоної Армії у більшості випадків розходились по домівках або здавались у полон [3, с. 30].

Враховуючи такі настрої серед мешканців Австрії, не обійшлося й без закликів, запевнень і пропагандистських хитрувань з боку гітлерівського командування. Серед іншого почали поширювати чутки, що Радянська Армія знищить всіх австрійців, які є членами націонал-соціалістичної партії, і що почалася примусова евакуація населення зі східних австрійських районів до Сибіру [2].

Реагуючи на вищезазначене, Воєнна рада у заяві від 4 квітня 1945 року наголосила: «Червона Армія не утотожнює австрійців з німецькими окупантами». Окремо наголошувалось, що з приходом Червоної Армії будуть розпущені всі нацистські організації, але рядові члени націонал-соціалістичної партії залишаться неушкодженими, якщо вони виявлять лояльність по відношенню до радянських військ [4, с. 484-485].

Не полишали пропагандистського тиску на мешканців Австрії й німці. Відступаючи з австрійської території, гітлерівські війська активно вели пропаганду залякування серед місцевого населення: страшна повоєнна доля народу та австрійських військових, насадження комунізму, концентраційні табори для членів націонал-соціалістичної партії, тощо – основні тези німецької пропаганди цього періоду.

Однак, незважаючи на німецьке змалювання жахів майбутнього, населення східних районів Австрії, не бажаючи евакуюватись з німецькими військами, йшло у ліси, ховалось у підвалах та горищах будинків [3, с. 28]. Наприклад, родичі солдата Шеберля писали йому: «Ми не будемо нікуди йти, ми не робили нічого поганого і тому нам немає чого боятись» [3, с. 26].

29 березня 1945 року радянські війська вступили на територію Австрії, 5 квітня – підійшли впритул до Відня. Напередодні боїв за австрійську столицю із заявою про ставлення до Австрії виступив уряд СРСР: «Радянський уряд, – говорилося в документі, – не переслідує мети придбання якої-небудь частини австрійської території чи зміни соціального ладу Австрії» [2]. Одночасно командувач військами 3-го Українського фронту 6 квітня 1945 року звернувся до мешканців Відня із попередженням: «Усім, кому дорогий Відень, з міста не евакуююватись, оскільки з очищенням Відня від німців щезнуть жахи війни, а тих, хто евакуюється, німці поженуть на загибель» [4, с. 487].

На початку травня 1945 року війська 3-го і 2-го Українських фронтів вийшли на рубіж Лінц – Гіфлец – Клагенфурт, де зустрілися з американськими арміями. В ході наступу вони побачили поголовною капітуляцією: «...цілі селища завітчувались білими тканинами. Літні жінки підіймали догори руки при зустрічі з людиною в червоноармійській формі» [5].

Тут не варто забувати, що австрійське населення дивилося на чужих солдатів враховуючи те, як їх змалювала нацистська пропаганда – як на грабіжників, мародерів і насильників. Та й червоноармійці нерідко виявляли нахабство «у ворожому капіталістичному оточенні». Жінки, цінні речі, алкоголь – такі були найчастіші «спокуси» червоноармійців в Австрії, згідно з документами НКВД [6]. Значними негативними чинниками були й випадки дезертирства та пов'язані з ними злочини.

Радянські політпрацівники розуміли, що не лише престиж Червоної Армії, але і авторитет Радянського Союзу був поставлений на карту. Необхідно було негайно діяти. Політичні заняття, внутрішній контроль, а також покарання військовослужбовців, що «морально розклалися», на їх думку повинні були виправити «образ росіян». Військовий трибунал в Бадені засуджував дезертирів до страти [6].

Поряд із тим головним завданням радянських пропагандистів та партполітпрацівників залишалось створення належного морально-психологічного сприйняття австрійським населенням присутності Червоної Армії на теренах їх держави. Відповідно до цього з перших днів після вступу радянських військ на територію Австрії радянські політоргани розгорнули

серед населення звільнених районів Австрії широку агітаційно-пропагандистську роботу. Зміст її визначався двома найважливішими документами: Декларацією Московської конференції трьох держав і заявою Радянського уряду про Австрію [3, с. 36].

Вказані вище документи та присвячені їм спеціальні програми доводились до населення за допомогою різноманітних звукомовних засобів. В одному лише Відні з 9 по 11 квітня було проведено 268 передач. Серед форм усної пропаганди значне місце займали індивідуальні та групові бесіди з мешканцями різних прошарків, місцевими громадськими діячами і т.ін. Застосовувалась також така форма роботи, як мітинги. Для прикладу, у місті Ейзенштадт, на такий мітинг зібралось до 400 чоловік [3, с. 37]. Крім того, ансамблі Червоної Армії давали концерти не лише для Відня, але й багатьох інших міст [2].

Політуправління 3-го Українського фронту видавало щоденну «Австрійську газету» тиражем у 25000 примірників. Частина тиражу газети була розклеєна на стінах міста та виставлена у спеціальних вітринах [3, с. 37]. Засобом створення позитивного іміджу СРСР у перші повоєнні тижні та місяці була допомога червоноармійців у відновленні країни. Радянські солдати залучались до будівництва доріг і мостів, відновлення будівель і заводів. Але найбільшого значення у повоєнній Австрії набуває продовольча допомога, про надання якої одразу повідомлялось через австрійські періодичні видання [4].

Далі розпочалась Холодна війна. Комуністи, на яких Кремлем була зроблена ставка в ході виборів в Національні збори Австрії в листопаді 1945 р., набирають лише 5,4% [7]. І вже з початку 1946 р. стосунки між австрійським і радянським керівництвами поступово холонуть.

Та можна констатувати, що: по-перше, на території Австрії навесні 1945 року була організована та проведена прорадянська пропагандистська кампанія з усім комплексом заходів впливу на населення держави; по-друге, спецпропаганда Червоної Армії відрізнялась оперативністю реагування відповідно до потреб та обстановки на фронті.

Список використаних джерел:

1. Семиряга М.И. Борьба народов Центральной и Юго-Восточной Европы против немецко-фашистского гнета. – М.: Наука, 1965. – 328 с.
2. Освобождение Австрии // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://rus.ruvr.ru/2006/08/08/595383/>. – Сайт радио «Голос России».
3. Положение в Австрии [ред. К.Л. Селезнев] // Информационный бюллетень. – М.: 1-я типография Управления Воениздата НКО им. Тимошенко, 1945. – № 8(299). – 39 с.
4. Освободительная миссия Советских Вооруженных Сил в Европе во второй мировой войне: Документы и материалы. – М.: Воениздат, 1985. – 640 с.
5. Женщины освобождённой Европы глазами советских солдат и офицеров (1944-1945 гг.) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://img11.nnm.me/f/0/f/a/2/4c79af98256cd8b3c1d901b53ff.jpg>.
6. Энигл М. Солдаты Сталина в Австрии // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: http://www.inoforum.ru/inostrannaya_pressa/soldaty_stalina_v_avstrii/. – Сайт «ІНОфорум».
7. Павленко О.В. Австрийский вопрос в Холодной войне (1945 – 1955гг.) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://cyberleninka.ru/article/n/avstriyskiy-vopros-v-holodnoy-voynе-1945-1955-gg>.